

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis

Reiffenstuel, Anaklet

Monachii, 1699

Distinctio Quarta. De Contractibus Onerosis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40206

DISTINCTIO IV.

De Contractibus Onerosis.

QUÆSTIO I.

De Mutuo, & varijs ipsum concernentibus.

Ratio ordi-
nis.

I. **P**ost Contractus gratuitos, nec non & Testamenta, agendum restat de Contractibus onerosis, qui magis proprie sunt Contractus, utpote reciprocam hinc inde obligationem continent. Agitur autem inprimis de Mutuo, eò quod Mutuum sit unica veluti sedes Usurarum, quarum noticia necessaria est ad omnes propemodum Contractus sequentes, ne in illis Usuræ vitium admisceatur. Et quidem

Mutuum
dupliciter
accipitur.

2. *Mutuum* sic dictum est, quasi *ex meo tuum*. Et interdum significat ipsam rem, quæ mutuo traditur; interdum verò ipsum contractum Mutui: & in hac posteriori acceptione sermo est in præsentem de Mutuo.

Mutuum ut
Contractus,
quid?

3. **CONCL. I.** *Mutuum*, ut sumitur pro ipso contractu seu mutuacione, rectè describitur, dicendo: Mutuum est traditio rei, numero, pondere, vel mensurâ constantis, facta eo animo, ut statim fiat accipientis, cum obligatione, ut similis in specie & bonitate restituatur. Ita desumitur ex l. *Mutuum. ff. Si certum petatur*, & tradit Lessius lib. 2. de just. & jure, cap. 20. n. 3.

Declaratur
ejus definitio.

4. Dicitur, *traditio rei*: quia Mutuum perficitur traditione, & ante actualem rei mutuatae traditionem non censetur esse Mutuum. Et additur, *rei numero, pondere, vel mensurâ constantis*: quia in hujusmodi rebus solet fieri Mutuum, ut in vino, oleo, frumento, pecuniâ numeratâ, ære, argento, auro. Dicitur ulterius, *facta eo animo, ut statim fiat accipientis*: quia *Mutuum* dicitur, quasi *ex meo tuum*; ita enim à me tibi datur, ut ex meo tuum fiat. Et additur, *cum obligatione, ut similis in specie restituatur*: si enim reddenda sit res alterius speciei, non erit Mutuum, sed Permutatio; prout fieret, si pro vino mihi dares frumentum. Quòd si verò eadem numero res foret restituenda, etiam non esset Mutuum, sed Commodatum, vel Depositum; prout notatur cit. l. *Mutuum. ff. Si certum petatur*, & alibi.

In Mutuo
dominium

5. **CONCL. II.** In Mutuo rei datae dominium transfertur in Mutuatarium: unde si res mutuata pereat, quocunque tandem

dem casu, aut infortunio, eadem perit Mutuatario. Ita cit. l. Mu-
uum. ff. Si certum petatur, etique communis. Ratio est: quia quæ-
libet res domino suo perit: atqui in Mutuo datum de meo fit
uum, ut ipsum nomen significat; ergo transfertur dominium rei
in eum, qui rem mutuo accipit, qui dicitur Mutuatarius,

6. CONCL. III. Omnes, qui contrahere possunt, etiam Mu-
tuum dare, & accipere possunt. Ita communis, & patet ex ter-
minis: quia contrahere ut sic tanquam genus, complectitur sub
se omnes Contractus, & consequenter etiam Mutuum. Solum
duo valde notabilia quoad propositum sunt addenda: itaque

7. Notandum inprimis occasione dictorum, quod Civitas, Civitas, Ec-
clesiæ, Monasteria, aliaque pia loca, ex mutuo, quod eorum clefia, Mo-
Rectores vel Administratores susceperunt, tunc solum obligen- nasterii &c.
tur, si Creditor probaverit, pecuniam in Civitatis, vel Ecclesiæ, quando ob-
aut aliorum piorum locorum utilitatem fuisse conversam: alias ligetur ex
enim soli Administratores conveniri poterunt, non verò Civitas, Mutuo?
vel Ecclesia. Ita Lud. Engel tit. de Pactis, n. 43. idque desumitur
ex l. Civitas. ff. Si certum petatur, juncto cap. 1. de Solutionibus, cum
concordantijs.

8. Notandum ulterius, de Filijsfamilias peculiariter esse Filijsfam-
constitutum in Jure Civili per Senatûs Consultum Macedonia- lias mutuo
num, quod si filij, vel filia, sine consensu parentum pecuniam accipientes
mutuo acceperint, neque ipsi, neque parentes ipsorum teneantur sine consen-
eam solvere. sed possunt contra excipere per dictum Senatûs Con- su parentû,
sultum Macedonianum. Et hoc privilegium factum est non tam in juvantur
favorem filiorum, quam parentum, quorum viræ filij insidiaban- S. C. Macce-
tur, ut hæreditate paternâ potiti debita contracta solverent: doniano.
quod quidem privilegium habet locum etiam in Foro interno,
seu Conscientiæ. Lessius lib. 2. cap. 29. n. 8. Heringx disp. 3. de Con-
tractibus, n. 5. Sanchez, & alij.

9. Limitatur hoc I. Nisi filius habeat bona castrensia, vel
quasi castrensia: nam tunc ipse ex his tenetur solvere, nec po- I. limitatur
test uti exceptione S. C. ti Macedoniani. Limitatur II. Quando hoc in plu-
filius publicè putabatur esse sui juris. Limitatur III. Si filiusfa- ribus cast-
milias mutuo accepit non pecuniam, sed rem aliam, ut triticum, bas.
vinum, & similia: nam lex solum loquitur de Mutuo pecuniario.
Limitatur IV. Si pecunia versa sit in commodum parentum; aut
hi soliti fuerint pecuniam à filijs acceptam solvere. Limitatur V.
Si pater debuisset eam secundum rectam rationem suppeditare:
ut si filius absens causâ Studiorum accipiat Mutuum neces-
sarium,

farium, ut vivat, vel libros emat, &c. nam huiusmodi expensas secundum rectam rationem tenentur parentes facere. Limitatur VI. Si filius iuravit se soluturum: nam tunc non poterit uti exceptione S. C. Macedoniani, sed tenebitur solvere, quando commodè poterit: quia omne iuramentum servandum est, quod sine peccato observari potest.

QUÆSTIO II.

Quid sit Usura, & quo Jure prohibita?

Usura variè
accipitur.

10. **U**Sura variè accipitur. Primò quidem, prout idem est, ac usus. Deinde pro commodo, sive fructu ex rei usu proveniente; prout Cicero *lib. de Senectute*, ait: *Terra nunquam sine usura reddit, quod accipit*. Denique sumitur Usura, ut idem est, ac lucrum ex mutuo; & alio nomine *Fœnus* dicitur: & in hoc sensu procedit præsens Quæstio de Usura. Quæ adhuc dupliciter accipi potest, nempe vel pro ipso lucro usurario; prout dicitur quis solvere Usuras: vel pro pacto, de lucro temporali supra sortem reddendo præcisè ratione mutui.

Usura,
quid?

11. CONCL. I. *Usura est lucrum immediatè ex mutuo proveniens*. Ita in re communis Doctorum, quamvis Usura hic sumatur pro ipso lucro usurario. Quòd si verò Usura accipiatur pro contractu usurario, tunc *Usura* aliud non est, quàm Mutuatio cum pacto expresso, vel implicito, recipiendi aliquid supra sortem ratione mutui.

Nomine lu-
cri usurarij,
quid intel-
ligatur?

12. Dicitur, *Usura est lucrum*. Ubi nomine lucri intelligitur quodlibet temporale, ac pretio æstimabile, quod ultra sortem mutuò datam accipitur, quasi ratione mutui ex obligatione debitum sit; sive deinde illud sit pecunia, sive frumentum, vel alia res pretio æstimabilis, aut etiam obligatio civilis quidpiam ex pacto seu debito sibi præstandi ratione mutui, v. g. rursum sibi mutuandi, apud se emendi merces, sibi vendendi, aut operas suas locandi, & huiusmodi. Uno verbo: *Lucrum usurarium est*, quidquid temporale, ac pretio æstimabile ultra sortem mutuò datam accipitur, quasi ratione mutui ex obligatione, seu pacto expresso, vel tacito, debitum sit; ut notat D. Thomas 2. 2. q. 78. art. 2. communiter receptus, & desumitur ex c. *Si fœneraveris*, & seqq. 14. q. 3.

Id debet
provenire
vi Mutui.

13. Dicitur ulterius, *immediatè*; id est, ex vi pacti mutuationis. Si enim Mutuatarius propriâ sponte aliquid tribuat, aut vicissim obsequium mutuanti præstare velit ex mera benevolentia, libera-

licite,

itate, sive gratitudine; aut ex spe aliciendi mutuam ad continuandum mutuuum, non erit Usura, dummodo illud non exigatur tanquam debitum. Additur tandem, *ex mutuo proveniens*; quia Mutuum est unica veluti sedes Usuræ, c. 1. & seqq. 14. q. 3. Unde si quis lucrum acquirat ex Locatione, Conductione, & similibus Contractibus, Usura non committitur, quia tale lucrum non provenit ex Mutuo. Ut autem censeatur lucrum ex vi mutui provenire, requiritur, ut vel expressè vel tacitè Mutuator intenderit, Mutuatarium ex vi pacti mutuacionis obligare ad hujusmodi lucrum præstandum ultra sortem principalem.

14. CONCL. II. Usura rectè dividitur in expressam, & tacitam seu palliatam. Ita communis; & patet explicando terminos. Et quidem *Usura expressa* dicitur, quando expressè exigitur pretium pro mutuo: ut si quis dat mutuos centum florenos eo pacto, ut post annum reddantur sibi centum, & tot vel tot ultra. *Usura palliata*, tacita, seu virtualis est, quæ committitur in contractu Mutui, non formalis & expressi, sed alterius contractus nomine, ac specie, velut pallio occultati: ut si mercator ob solam dilationem solutionis pretij (secus, si ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, &c.) merces multò carius vendat; nam hoc in re aliud non est, quàm emptori mutuam dare pecuniam, post aliquod tempus cum auctario recipendam; quod reprobatur c. *In civitate, de Usuris*. Aliud exemplum Usuræ palliatæ habetur in contractu Mohatræ, de quo num. 26. & 27.

15. CONCL. III. Usuræ non tantum Jure humano Ecclesiastico, sed etiam Divino sunt prohibitæ. Ita unanimis Catholicorum Doctorum; & habetur apertè in Jure Canonico, quod non solum Usuras sub gravissimis pœnis prohibet, sed etiam cap. *Super eo, de Usuris*, expressè dicit, quod *Usurarum crimen utriusque Testamenti pagina detestetur*. Quinimò pertinaciter asserens, exercere Usuras non esse peccatum, veluti hæreticus est puniendus, Clem. *un. de Usuris*. Porro, quod Usuræ etiam Jure Divino sint prohibitæ, clarè desumitur ex S. Scriptura. Nam Levitici cap. 25. dicitur: *Ne accipias usuras ab eo, nec amplius, quàm dedisti*. Et infra: *Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram*. Item Ezechielis cap. 18. Prophetæ inter peccatores numerat *ad usuram dantem, & amplius accipientem*. Et Lucæ 6. ait Christus: *Benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes*, & alibi.

16. Dices I. Christus in parabola Patrisfamilias peregrè proficiscens, ut habetur Luca 19. servis suis talenta dedit ad nego-

Usura x-
picta, &

Usura pal-
liata, seu
virtualis,
quid?

Usuræ sunt
prohibitæ
Jure tum
humano,
tum Divino.

Solvitur pa-
rabola Pa-
trifamilias.

tiandum, & servo nequam, recondenti pecuniam in sudario, exprobravit, eumque gravissimè puniri præcepit, quòd pecuniam suam non dederit nummularijs, hac additâ causâ: *Et ego veniens cum usuris exegissem eam*; ergo non est intrinsicè malum, aut lege Divinâ prohibitum, accipere Usuras pro pecunia mutuata. Respondendo consequentiam: quia, ut communiter respondent Doctores cum D. Thoma 2. 2. q. 78. art. 1. Usura ibi metaphoricè sumitur pro augmento & supererescencia bonorum spiritualium, seu pro bona applicatione talentorum naturalium nobis à Deo concessorum: hanc enim à nobis Deus exigit, volens, ut de die in diem in bono proficiamus; siquidem in via Dei non proficere, deficere est.

Deus, an
concesserit
Judæis ex-
ercere Usu-
ras?

17. Urgebis. Deus olim Judæis concessit Usuras exercere, Deuter. 23. dicens: *Non fœnerabis fratri tuo ad usuram, sed alieno*; ergo Usuræ non sunt intrinsicè malæ, neque prohibitæ. Respondent aliqui cum D. Thoma *loc. cit.* Judæis fuisse olim concessum exercere Usuras erga alienigenas, non tanquam licitum, sed permissivè ad evitandum majus malum, ne scilicet à suis fratribus Usuras acciperent; cum fuerint multum avaritiæ dediti.

Alia respon-
sio, & me-
hor.

18. Alij verò dicunt, & quidem melius, Judæis fuisse licitum exercere Usuras erga Gentiles, eo modo, quo eisdem concessum fuit *Exod. 12.* ut Ægyptios spoliarent valis argenteis, & aureis, ac vestibibus sibi commodatis: quatenus nempe Deus, qui est universorum Dominus, dedit Judæis dominium in bona Ægyptiorum injustè se gravantium, ac in alia bona Gentilium, utpote hostium suorum, quos proinde justè poterant spoliare rebus suis, & has ratione Mutui dati sibi acquirere, utpote jure domini à Deo sibi concessi jam suas. Unde sicut Judæi, spoliando Ægyptum, non commiserunt furtum; ita nec commiserunt Usuram, accipiendo fœnus pro mutuo ab Infidelibus: cum utrobique acceperint id, quod suum erat autoritate Divinâ.

Usura etiã
Iure naturali
illicita est.

19. CONCL. IV. Usura etiam Jure naturali illicita est, & prohibita. Ita Doctores Catholici communiter. Ratio est: quia accipiendo Usuram pro rebus usu consumptibilibus, puta pro vino, oleo, pecunia &c. mutuo datis, vel venditur id, quod non est suum, vel eadem res bis venditur: atqui utrumque est injustum, & Juri naturali repugnans, cum in contractibus humanis requiratur æqualitas dati & accepti; ergo. Major declaratur: quia mutuans alteri centum florenos, vel centum modios tritici, transfert dominium pecuniæ vel tritici in alium, ac tantundem suo

suo tempore recepturus est; & sic est æqualitas. Si autem post annum ultra hanc sortem exigat quinquaginta alios florenos, vel vendit, aut sibi restitui vult eandem rem bis; vel vendit, quod amplius non est suum, cum dominium Mutui transferit in Mutuatarium. Atqui utrumque horum repugnat Juri naturali; ergo.

20. Nec potest dici, quod pro usu fortis, v. g. pecuniæ, vel Solvitur in-
stantia. tritici, possit peti lucrum; prout fit in Locatione. Nam contra est. Usus, seu utilitas rei, pertinet ad dominum: sed Mutuatarius est dominus rei mutuatæ, ut patet ex dictis; ergo ad Mutuatarium pertinet etiam usus rei mutuatæ, & non ad mutuantem: & consequenter hic ratione usus concessi non potest licitè & justè quidpiam exigere ultra sortem principalem, cum usus rei non amplius sit suus.

21. Neque obstat adductum exemplum de contractu Locationis, cum sit maxima disparitas inter contractum Mutui, & Locationis. Nam in hoc contractu Locator manet dominus rei locatæ, & consequenter utilitas ex re sua à Conductore percepta etiam ipsum respicere debet: secus fit in Mutuo, ubi ex meo tuum fit. Præterea Locatio est talium rerum, quæ permanentes usum & utilitatem afferunt: pecunia autem ex sua natura sterilis est; unde maximè præter naturam est, ut in fœnore nummus nummum pariat. Disparitas
magna in-
ter Contra-
ctum Loca-
tionis, &
Mutui

Sed dices. Remutuare, est pretio æstimabile; ergo etiam mutuare: & consequenter licitè pro hoc exigitur aliquid ultra sortem. Antecedens probatur. Mutuare cum pacto remutuandi, est usurarium, ut dicitur *num. 12. & n. 25.* sed non esset usurarium, nisi istud esset quid pretio æstimabile; ergo. Resp. distinguendo antecedens: Remutuare, est pretio æstimabile pro parte remutantis, quasi iste pro actu remutationis à se factæ (etiam secluso damno emergente, & lucro cessante &c.) licitè possit pecuniam exigere, negatur. Remutuare, est pretio æstimabile pro parte recipientis, sive habentis alterum sibi ex pacto prævio obligatum ad remutuandum suo tempore, conceditur quidem antecedens cum sua probatione, sed negatur consequentia.

22. CONCL. V. Usurarius non comparat dominium rei per Usuram acceptæ. Ita communis. Ratio est: quia deest titulus, sive juxta causam usuras accipiendi: atqui sine justo titulo rerum dominia non transferuntur; ergo. Usurarius
non com-
parat domi-
nium rei
usurariæ.

Rrr 2

23. Hoc

Quid de
pecunia u-
suraria?

23. Hoc tamen intelligendum, nisi pecunia usuraria cum alijs iustè acquisitis permixta fuerit, ut amplius discerni non possit: nam tunc per accidens, seu iure permixtionis efficeretur sua, arg. l. Si alieni, ff. de Solutionibus: qua de causa etiam pecunia furtiva, alteri pecuniæ propriæ permixta, efficitur recipientis, ut alibi (a) dictum. Veruntamen hoc dominium est duntaxat imperfectum, & cum obligatione tandundem restituendi, quantum quis per furtum vel usuras acquisivit, non obstante dictâ commixtione.

Pœnæ Usu-
ratorum.

24. CONCL. VI. Pœnæ Usurarium variæ sunt in Jure statutæ. I. Notoriè Usurarius est ipso Jure infamis. c. Infames 3. q. 7. II. Usurarius notorius non est admittendus ad Communionem Altaris, id est, sumptionem sacræ Eucharistiæ; neque ejus oblationes accipiendæ sunt, neque ipse mortuus Ecclesiasticæ Sepulturæ tradi debet. III. Testamentum, & quævis alia ultima voluntas Usurarij manifesti, ipso jure irrita est, nisi ante mortem restituerit, quæ per usuras acquisivit, vel de eorum restitutione idoneam cautionem, per pignora videlicet, aut fidejussores, dederit; prout habetur c. In omnibus. de Usuris, juncto cap. 2. eod. in 6.

QUÆSTIO III.

An Pactum mutuandi &c. Contractus Mohatra, & Montes Pietatis contineant Usuram?

An sit Usu-
ra, mutuae
cum Pacto
mutuandi
&c.

25. **Q**Uæritur I. Utrum sit Usura, mutuae cum pacto, atque obligatione, ut mihi vicissim mutuës, aut certum officium conferas, vel ut ex mea officina, quæ tibi opus sunt, emas, & hujusmodi? Resp. Si talia dentur solummodò ex titulo remunerationis, aut si quis det mutuò ob speratam hujusmodi remunerationem, secluso alio pacto, non est Usura; secus dicendum, si ejusmodi obligatio remunerandi, officium conferendi, vel apud se merces emendi &c. in pactum deducatur; idque tanquam debitum exigatur. Patet hoc ex dictis Quæst. præced. num. 12. estque communis Doctorum. Unde Innocentius XI. hanc inter alias, ordine 42. Propositionem damnavit: *Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigatur tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex justitia debitum.* Hæc, inquam, Propositio est falsa & damnata.

26. Quæ-

26. Quæritur II. An contractus Mohatra sit illicitus, ac
 usurarius, nec ne? Ubi per contractum *Mohatra* dictum intelli-
 gitur ille, qui sic celebratur: Petit quis mutuos centum florenos
 à mercatore, & mercator non vult pecuniam mutuare, sed pa-
 ratus est illi vendere merces creditò, sed summo pretio, v. g. cen-
 tum quinque florenis, ut eas vendat numeratâ pecuniâ cui vo-
 luerit, & ille res sic emptas denuò offerat mercatori, qui easdem
 emit, vel potius redimit pecuniâ numeratâ, pretio tamen mediò,
 vel infimo, v. g. centum florenis, aut nonaginta quinque. Ita
 contractum *Mohatræ* explicat Lessius *lib. 2. cap. 21. n. 130.* & con-
 cordat Joannes Cardenas *in Crisi Theologica ad Propositionem 40. ex*
damnatis ab Innocentio XI. quamvis addat, quòd in eo emantur cre-
 ditò merces summo pretio, cum pacto tamen retrovendendi in-
 fimo pretio pecuniâ numeratâ.

Contractus
 Mohatra,
 quis?

27. Resp. Talem contractum esse illicitum. Ita novissimè
 declaravit Innocentius XI. inter alias Propositiones etiam
 hanc, ordine 40. condemnando: *Contractus Mohatra licitus est*
etiam respectu ejusdem persona, & cum contractu retrovenditionis prævi-
mito, cum intentione lucri. Ratio est: quia talis Contractus con-
 tinet Usuram mentalem, vel palliatam; nam hujusmodi ven-
 ditio & emptio cum pacto redimendi, præsumitur tantùm ficta
 venditio & emptio, in effectu autem est Mutuum cum lucro ex
 foenore.

Est illicitus.

28. Quæritur III. Utrum Montes Pietatis sint usurarij, nec
 ne? Ubi sciendum. Montes Pietatis in Italia, & alijs pluribus lo-
 cis esse usitatos, & dici *Æraria* publicè constituta, ut ad ea indi-
 gentes quasi ad montem refugium habeant, ne magis ab Usu-
 rarijs, præsertim Judæis, opprimantur. Cùm enim per Judæo-
 rum immoderatas Usuras (utpote qui pro singulis florenis mu-
 tuo datis solent unum circiter crucigerum per singulas hebdo-
 madas exigere, sicque lucrum usurarium per anni decursum
 fermè exæquet sortem principalem) pauperes plurimùm fue-
 rint pressi: plures successivè celeberrimi Concionatores ex Or-
 dine Fratrum Minorum, ut B. Jacobus de Marchia, Bernardinus
 de Felto, aliique Viri doctrinâ & sanctitate celebres, ejusmodi
 Montes Pietatis publicis suis Concionibus construi, atque insti-
 tuti fecerunt; eâ primùm lege, ut sub sufficienti cautione pignoris
 præstiti ex ejusmodi Montibus gratis Mutuum pauperibus indi-
 gentibus daretur.

Montes Pie-
 tatis, qui
 eorùmque
 origo.

Ratio mo-
vendi diffi-
cultatem.

29. Quia verò ministri talium Montium Pietatis non poterunt gratis laborare, atque ex ipsis Montibus sustentari congruè non poterant (nam alioquin Summa capitalis brevi defecisset) hinc postmodum pro eorum ministrorum sustentatione, & rerum ad Montes Pietatis pertinentium necessariam conservationem, sine ipsius Montis Pietatis lucro, seu augmento, moderatum aliquid & necessarium (putà, per annum duo, tres, quatuor, aut quinque floreni in centum) à Mutuatarijs præstari, & exigi cœptum fuit. Si autem intra tempus præfinitum Mutuatarij non solvissent debitum, tunc pignus vendebatur, & detractâ sorte, exiguòque illo adjecto, residuum de ælimatione pignoris debitori restituebatur.

Contradi-
ctio non-
nullorum.

30. Contradixerunt multi hujusmodi Montibus Pietatis tanquam usurarijs, eò quòd ultra sortem principalem quidpiam exigetur: unde controversia ista ad Sedem Apostolicam iteratò fuit devoluta. Verùm hujusmodi Montes Pietatis per diversos secessivè Summos Pontifices, ac tandem in Concilio Lateranensi, Sessione 10. per Leonem X. fuerunt solemniter approbati tanquam liciti, & omni specie mali carentes, ut patet ex ejusdem Bulla, *Cùm inter nonnullos*, in dicto Concilio edita. Hinc

Montes Pie-
tatis sunt li-
citi, & pij.

31. Resp. Montes Pietatis liciti sunt, & pij, non obstante, quòd in debitam ministrorum sustentationem, atque ad Montis necessariam conservationem, modicum quid ultra sortem principalem exigatur. Patet hoc ex definitione citati Concilij Generalis Lateranensis, & approbatione Leonis X. aliorumque Summorum Pontificum. Accedit ratio: quia, quamvis in hujusmodi Montibus Pietatis aliquid detur ultra sortem, id tamen non exigitur, neque datur tanquam lucrum ex Mutuo, sed pro sumptibus necessarijs ad Montis conservationem, & pro stipendio ministrorum, qui Montem administrant, & semper parati esse debent ad mutuandum, ad pignora recipienda, custodiendaque, & conficiendos libros rationum, ceteraque necessaria præstanda. Nam quia *dignus est operarius mercede sua*, ut inquit Christus *Luce 10* jure tales à Mutuatarijs sustentari merentur, in quorum gratiam laborant, & inserviunt Monti Pietatis.

QUE-

Q U Æ S T I O I V.

An aliqui Tituli excusent ab Usura?

32. **Q**uæritur I. An liceat aliquid in Mutuo ultra fortem <sup>Ratione lu-
ceti ceslan-</sup>
 exigere ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel ^{periculi fortis principalis amittendæ, ac hujusmodi}
 Resp. affirmativè, prout tenent Lessius *lib. 2. cap. 20. dubit. 12. &* ^{emergentis}
seqq. Layman, & alij satis communiter, paucis exceptis. Ratio est: ^{&c. an in}
 quia spes lucri, qua se privat Mutuator in gratiam Mutuatarij, est ^{Mutuo pos-}
 pretio æstimabilis (& idem dicendum de damno emergente, acgi? ^{fit quid esi-}
 periculo amittendæ fortis principalis, & hujusmodi) ergo licitè
 aliquid ratione ipsius exigi potest, ac talis compensatio in pactum
 deduci. Hinc

33. Inferitur I. Quòd liceat aliquid ultra fortem accipere ^{Corollarium}
 ratione lucri cessantis, si videlicet Mutuatori ex eo, quòd alteri ^{de lucro ces-}
 mutuum det, lucrum abscedat. Veluti si mercator det mutuos ^{lante, &c}
 centum florenos, ex quibus alioquin fuisset negotiaturus, cum
 spe, intra certum tempus lucrandi quinque alios florenos, po-
 test istos à Mutuatario ultra fortem exigere: quia non dicitur pe-
 tere Usuras, sed potius Interesse, & ne ipse mercator ratione mu-
 tui dati ex lucro sibi cessante damnum patiatur.

34. Inferitur II. Etiam ratione damni emergentis posse ^{Damno}
 aliquid exigi ultra fortem tanquam Interesse. si Mutuatoris reve- ^{emergente}
 rà inter sit non mutuare: ut si mutuam des pecuniam, quam de-
 stinaveras ad emendum frumentum tempore abundantia, &
 postea pretio majori illud emere cogaris. Siquidem compen-
 satio talis damni, Mutuatori emergentis, meritò in pactum de-
 ducitur; cum nemo cum suo damno regulariter mutuare tenea-
 tur, & soleat.

35. Verùm notant Doctores, istud intelligendum esse, dum ^{Limitatio}
 modò mutuum verè sit causa talis damni emergentis, vel (lo- ^{præmissa-}
 quendo de priori Corollario) lucri cessantis; neque plus exi- ^{tum,}
 gatur ratione illius lucri cessantis, vel emergentis damni, nisi
 quantum arbitrio boni viri, spectatis omnibus causis, atque cir-
 cumstantijs, illud æstimeretur: nam plus exigens, licèt propriè
 non committat Usuram, eò quòd illud non exigat vi Mutui, ta-
 men admittit injustitiam, pretium excessivum exigendo ratione
 lucri cessantis, vel damni emergentis. Lessius *lib. 2. cap. 20. n. 96.*
 Pithing *tit. de Usuris, n. 40. & alij.*

36. Sci-

Recipi ali-
quid ultra
fortem tan-
quam
Interesse,
quid?

36. Sciendum insuper, illud, quod in ejusmodi casu exigitur ultra fortem, sive Summam capitalem, non accipi veluti Usuram (hoc est, vi mutui) sed tanquam *Interesse*. Aliud siquidem est, mutuum; aliud, lucrum cessans, vel damnum emergens occasione mutui dati: unde quamvis mutuum debeat dari gratis, sicque pro mutuo secundum se præcisè spectato nihil supra fortem exigi possit; adhuc tamen mutuans potest aliquid exigere, vel lucrum inde sibi cessans, vel damnum emergens compensetur: *Ne dispendium patiat, unde videtur premium meruisse*, arg. c. Pervenit, de Fidejussoribus. Et hoc in Jure vocatur *Interesse* prout notat Glossa c. Quoniam. l. 4. q. 4. atque desumitur ex l. Si commissa. ff. Rem ratam habere, ibi: *Intantum competit, in quantum mea interfuit, id est, quantum mihi abest, quantumque lucrari potui*, cum concordantijs.

Corollarium
de periculo
amittendi
fortem, aut
eam diffi-
culter recu-
perandi.

37. Infertur III. Similiter ob probabile periculum amittendi fortem principalem, cui Mutuator se exponit mutuans homini non satis noto, vel non induitrio, aut pluribus debitis obstricto, vel dubiæ fidei: item ratione difficultatum, aut expensarum quæ in recuperanda forte principali metuuntur, licet aliquid ultra fortem exigi. Ratio est: quia exponere res suas periculo in gratiam alterius, aut subire difficultatem eandem acquirendi, est quid precio æstimabile; cum nemo teneatur gratis pro altero curas suscipere, aut res suas periculo exponere. Deinde Usura non fit, nisi exigendo aliquid ultra fortem vi mutui: atqui hoc non fit in casibus præmissis; ergo.

An in mu-
tuo possit
pacisci de
pœna sol-
venda, &c

38. Quæritur II. Utrum in Mutuo sit licitum pacisci, quod si Mutuatarius statuto tempore non solverit mutuum, teneatur certam pœnam solvere ultra fortem principalem? Resp. affirmativè, cum Scoto 4. dist. 15 q. 2. §. de secundo, & alijs passim. Ratio est. Tum quia talis pœna imponitur, atque exigitur ad hoc, ut Mutuatarius hac ratione quasi constringatur ad fortem principalem statuto tempore reddendam, & ne culpâ suâ impune fallat. Tum quia ea non solvitur præcisè vi mutui, sed ob moram, sive culpâ non solvendi mutuum: siquidem debitor, qui est in mora culpabili, peccat contra Justitiam, retinendo alienum invito domino; ac proinde is justè punitur pœnâ conventionali.

Pœnam ne-
mo potest
imponere,
nisi Superior.
Et quomodo?

39. Dices. Nemo potest alteri pœnam imponere, nisi Superior; ergo. Resp. distinguendo ad usum. Nemo potest pœnam legalem, atque judicialem imponere, nisi Superior, conceditur: nemo, nisi Superior, potest imponere pœnam con-
ven-

ventionalem, negatur. Hæc siquidem ex pacto, & mutuo paciscentium consensu, atq; conventionem proficiscitur, juxta quod *Reg. 86. Juris in 6.* dicitur: *Contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur, cum concordantijs: prior autem vel ab ipsamet lege, vel ab autoritate Superioris, v. g. Judicis descendit, & ad eam potest obligari etiam invitus, sed non nisi per Superiorem.*

40. Quæritur III. An pro sola carentia pecuniæ possit in Mutuo quidpiam exigi? Resp. negativè. Siquidem carentia illa pecuniæ ad aliquod tempus, est intrinsicæ & essentialis mutuo; ergo sicuti pro mutuo, ita & pro illa carentia, nihil licitè exigitur. Hinc Alexander VII. anno 1666. jure condemnavit hanc ordine 42. Propositionem: *Licitum est mutuantis aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Nam fallitas hujus Propositionis patet ex proximè allata ratione. Similiter meritò Innocentius XI. sequentem inter alias, ordine 41. Propositionem damnavit: *Cum numerata pecunia pretiosior sit numerandâ, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam presentem, quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab usura excusari.* Ita sonat Propositio damnata.

Pro sola carentia pecuniæ nihil potest exigi.

41. Nec urget, quòd pecuniâ præsens, seu numerata videatur pretiosior numerandâ. Resp. enim, hoc non accidere ratione pecuniæ secundum se præcisè spectatæ, sed quatenus præsens pecunia est utilis ad negociandum, lucrumque quærendum &c. Alioquin considerando pecuniam secundum se præcisè, atque independentem à lucro cessante, & secluso omni damno emergente, periculòque amittendi sortem principalem, & difficultate istam recuperandi, tantundem est, pecuniam jacere in propria, vel alterius cista. Quinimò securitùs pro parte mutuantis manebit pecunia illa apud Mutuatarium, ut si furto, aut alio casu inopinato pereat, damnum Mutuatario emergat, non mutuantis; qui eam postea statuto tempore absque alia difficultate (cui supponitur) integram recipiet.

Solutio ob-jectio.

42. Neque etiam obstat *Reg. Minus. 205. ff. de Regulis Juris*, ibi: *Minus est, actionem habere, quam rem.* Nam, ut rectè notat Glossa ibidem, id procedit ratione dubij eventus executionis, & sententiæ incertæ, nec non & difficultatis in prosequenda actione intervenientis: alioquin enim seclusis similibus periculis, & incommodis, locum habet *Reg. Qui actionem. 15. ff. eod.* asserens: *Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.*

Minus est, actionem habere, quam rem quomodo?

Ad auctori-
tate Principum
supremorum
possit in Mutuo
aliquid exigi
ultra
sortem?

43. Quæritur IV. An auctoritate Principum supremorum, vel consuetudine Provinciarum, possit in Mutuo quidpiam exigi ultra sortem? Ratio debicandi est: quia in primis Jure Civili videtur hoc concedi, ut *l. Placuit. ff. de Usuris*, ibi: *Placuit, licitas usuras posse peti*: junctâ *l. Eos qui. C. eod.* cum concordantijs. Deinde id convincere videtur praxis totius Romani Imperij, post Recessum Deputatorum Imperij Spiræ, Anno 1600. celebratum, & à Rudolpho II. confirmatum, quinque pro centum mutuo datis annuatim recipiens. Tandem Princeps supremus ob dominium alium potest per commune Statutum, seu Legem, aut etiam Rescriptum, ex causâ justa & publica transferre dominium rerum quarundam ab uno in alterum, ut patet in Præscriptione; ergo idem potest fieri in moderatis Usuris.

Potest lege
Usuris statu-
tui modus;
non tamen
ex reddi li-
cita.

44. Resp. I. Quamvis valeat lex, quæ ad vitandum majus malum statuat certum modum Usuris, nè videlicet Usurarij sub aliquo prætextu lucri cessantis, vel damni emergentis &c. nimium à debitoribus extorqueant: nullâ tamen lege, vel consuetudine Provinciarum, possunt Usuræ reddi licitæ. Prima pars est communis Doctorum; eamque tradit Engel *tit. de Usuris, num. 10.* Sic enim Usuræ non approbantur ut licitæ, sed permittuntur dumtaxat, ac nimius excessus earum cohibetur. Altera pars sequitur ex dictis *num. 15. & seqq.* quia Usuræ sunt prohibitæ Jure Divino & naturali, cui nullâ lege positivâ, vel contrariâ consuetudine derogari potest, *arg. cap. ult. de Consuetudine.*

Jure Civili,
an appro-
bentur Usu-
ræ?

45. Ad rationes dubitandi, & in primis ad textus Juris Civilis dicitur, de mente Juris Civilis varias esse Doctorum sententias: nam nonnulli volunt, Jure Civili esse quidem permissas Usuras, in quantum eas non punit, ad evitanda majora mala seu peccata; non tamen approbari tanquam licitas: prout simile quid contingit in publicis lupanaribus, & quibusdam alijs. Alij Jus Civile explicant de Usuris (ut vocant) compensatorijs, quidpiam ultra sortem exigentibus ratione lucri cessantis, damni emergentis, vel alterius justî Tituli: non verò de Usuris lucrativis, hoc est, de ijs, in quibus exigitur lucrum vi mutui ultra sortem principalem. Quod si verò Leges Civiles permitterent Usuras hæcæ lucrativas, dicendum, eas, seu foventes peccatum, esse correctas Jure Canonico, *Clem. un. de Usuris.*

Quid cen-
sendum de

46. Ad Recessum Spirensis, & praxin Germaniæ, responderet Engel *loc. cit. num. 10.* post Henricum Canisium *de Usuris, cap.*

cap. 1. num. 9. jure Imperij quinque pro centum tantum permitti ex praesumptione lucri cessantis, damni emergentis, aut alterius justitituli; unde communiter Summa illa dicitur peti, & accipi per modum Interesse. Ac proinde, si pecunia revera fuisset otiosa apud mutuantem, & nihil intersit eam mutuo dari, volunt plerique (inquit Engel) talem non fore immunem ab Usura in Foro conscientiae, ubi non ex praesumptione, sed ex veritate proceditur.

praxi Ro-
mani Impa-
rij, exigente
quinque pro
centum?

47. Dicitur notanter, volunt plerique. Nam propter ultimam rationem dubitandi num. 43. allatam, conantur aliqui hanc consuetudinem ab Usura excusare, eo quod excessus ille non recipiatur praecise vi mutui (hoc enim repugnat Juri naturali, ac Divino) sed ob auctoritatem Supremi Principis, seu Reipublicae, propter publicam utilitatem ob dominium altum validantis tale pactum. Ita Christoph. Haunoldus tom. 3. de Just. & jure, tract. 9. cap. 3. §. 8. citans Saenz Contractus, n. 4. & Tannerum tom. 3. disp. 4. quaest. 7. dub. 3. n. 79.

Aliorum qd
pinio refer-
tur.

48. Additur etiam num. 46. aut alterius justitituli. Siquidem praeter lucrum cessans, aut damnum emergens, possunt intervenire nonnulli alij justitituli, annuatim accipiendi quinque, v. g. pro centum, ac praesertim sequentes. I. Ob contractum societatis, sive expressum, sive saltem implicitum, ac lege publicae, vel consuetudine patriae constitutum, in quo unus pecuniam, alter vero industriam confert: nam justum est, ut si alius mediante mea pecunia negotietur, lucrumque honestum acquirat, virtute talis contractus Societatis mihi partem lucri attribuat. Engel tit. De Usuris. §. 3. num. 11. Hoc ipsum plures Doctores concedunt etiam de illo contractu Societatis, quo quis salva sorte principali, ac potestate dissolvendi pro libitu contractum ipsum, dat mercatori pecuniam, ut is instituta negotiatione, sive lacrum inde capiat, sive damnum patiat, in annos singulos teneatur certum quid solvere, v. g. quinque pro centum; ita tamen, ut soluto illo modico alter velit, debeaturque semper esse contentus, non considerato majori lucro, si quod inde mercatori advenerit. Layman lib. 3. tract. 4. cap. 18. n. 11. post Holtiensem, Navarrum, Covarruviam, & alios. II. Ob contractum Censuum, si debita conditiones concurrant, posse annuam pensionem juste exigi, amplius patebit ex proximè dicendis Quaest. 6. per totum.

Alij justitituli, hanc praxin excusantes. I. Ob contractum Societatis.

II. Ob contractum Censuum.

Regula pra-
ctica circa
justitiam
Contractuum.

Et quidem passim fatentur Doctores, contractum in aliqua Regione usitatum, & à Viris etiam probis atque honestis celebrari solitum, non facile condemnandum esse iniquitatis; simulque ex parte rudiorum sufficere, si implicitè intendant justum talem Titulum, unde consuetudo illa ortum habuit; aut velint contrahere modo, quo de jure possunt, meliori. Quòd si quis autem ex mutuata pecunia sua lucrum quærat præcisè vi Mutui, id nullà ratione potest à peccato excusari; cum repugnet Juri naturali, ac Divino.

QUÆSTIO V.

De Pignore, & Hypotheca; ubi & de Antichrifi, & Pacto Legis Commissoriae.

Pignus, unde sic dicitur?

49. **P**ignus appellatur à pugno, quia res, quæ pignori dantur, manus (seu pugno) traduntur: unde etiam quidam putant, pignus proprie rei mobilis esse; prout notatur l. Plebs. ff. de Verb. signif.

(c) Quæst.

1. n. 2.

Quomodo differat ab Hypotheca?

Porrò Pignus accipitur vel pro re ipsa in Pignus data, vel pro contractu, ac resultante inde obligatione Pignoris, ut in simili dictum superius de Mutuo. (c) Differt autem Pignus ab Hypotheca, quòd pignus proprie dictum sit rei mobilis, creditori à debitore traditæ, ad præstandum securitatem de solvendo debito, vel adimplendo promisso: Hypotheca verò sit rei immobilis; ut si alteri in securitatem solvendi debiti hypothecetur ager, domus, vel hujusmodi res immobilis. De cætero Pignus, & Hypotheca, pari fermè passu ambulant; & quod dicitur de uno, servatà proportionem intelligendum est de altero. Quinimò allata quoque attribuitur rei etiam immobili, quæ traditur creditori, arg. l. 2. ff. de Religiosis & sumptibus funerum, ibi: Qui pignori dedit agrum. Circa quod

Pactum Antichrifeos, quid?

Est regulariter illicitum.

50. Quæritur I. An Pactum Antichrifeos sit licitum, nec ne? Ubi sciendum est, Antichrifi esse pactum inter creditorem & debitorem, ut creditor tamdiu pignore uti, & fructus ejus lucrari possit, donec debitum sibi restitutum sit. Quo prænotato,

51. Resp. Cum communi, pactum Antichrifeos regulariter esse illicitum, ac usurarium. Ratio est: quia alioquin creditor ultra pecuniam, quam mutuò dedit, aliquid lucrabitur causa solius Mutui, quæ est Usura; siquidem in tali casu creditor lucrare-

craretur fructus ex Pignore. Hinc in Jure Canonico c. Cum contra. de Pignoribus, habetur, quod secundum Canonicas sanctiones fructus restitui, & in sortem debeant computari. Hinc etiam c. 1. & 2. de Usuris dicitur, quod sit usura, lucrificare fructus rei pignorate.

52. Dicitur regulariter: nam possunt quandoque alij iusti Tituli intervenire, ut liceat fructus ex Pignore lucrari. Primus est: si fructus ex Pignore, vel Hypotheca percepti, non superent quantitatem pensionis, quæ jure Censûs, super eadem Hypotheca secundum morem Patriæ constituti, exigipotest. Secundus est: si creditor fundum, qui Pignori destinatus erat, certo pretio emat, cum pacto revendendi; nam tunc creditor fit verus dominus illius fundi, quamvis ipsum revendere teneatur, quando alter vult pretium principale refundere. His addi poterunt casus illi, in quibus ratione lucri cessantis, vel damni emergentis, licitum est aliquid in mutuo ultra sortem principalem exigere: Item & nonnulli alij casus, de quibus Canonistæ.

53. Quæritur II. An in Pignoribus licitum sit Pactum Legis Commissoriæ? Ubi notandum, quod Pactum Legis Commissoriæ dicatur illud, quo creditor cum debitore convenit, ut si intra certum tempus non fuerit debitum solutum, Pignus pleno jure acquiratur creditori.

54. Resp. cum communi Doctorum, hujusmodi Pactum Legis Commissoriæ in Pignoribus non valere, sed veluti usurarium reprobari; & quidem tam à Jure Canonico, c. Significante, de Pignoribus; quam à Jure Civili, l. ult. C. de Pactis pignorum. Ratio est: quia Pignus ordinariè plus valet, quam ipsum debitum; unde ejusmodi Pactum verè est usurarium. Debet proinde in tali casu Pignus vendi, ac pretium sortem principalem excedens ipsi debitori restitui: sicuti observatur in Montibus Pietatis, si debitum tempore definito non solvatur. Nonnulla alia, quæ de Pignoribus dicenda forent, potiùs ad Juris Interpretes examinanda pertinent, quam ad Theologiam Moralem.

QUÆSTIO VI.

De Censibus, & an sint liciti?

55. **C**ONCL. I. Dimissis varijs alijs acceptionibus, *census in Censibus,* proposito idem est, ac jus contractu aliquo constitutum, *quid?* percipiendi annuam pensionem ex re, vel persona

na alterius. Ita in re communis. Nam, quamvis interdum ipsa pensio vocetur Censum, propriè tamen loquendo Censum non est ipsa pensio, sed jus eam exigendi. Et hinc, si per contractum Censualem quis vendat Censum, non vendit pecuniam, aut fructus annuos, sed jus quoddam, ratione cuius emptor Censum potest annuatim exigere certam pecuniam, aut fructus ex re alterius.

Censua-
rius, &

56. Porrò venditor Censum (id est, ille, qui accepta certâ pecuniâ quantitate supponit rem suam Censui, sese obligando ad solvendam annuatim certam pensionem ex ea) dicitur *Censuaris*. Qui verò pretium dedit, sicque Censum, seu jus percipiendi pensionem annuam ex re alterius emit, vocatur *Censualista*.

Censuali-
ta, quis?
Censum di-
visiones.

57. CONCL. II. Censum variè dividitur: & primò quidem in reservativum, & consignativum; deinde in realem, & personalem, in perpetuum, ac temporalem, & hujusmodi. Ita communis.

Censum re-
servativus,
quis, & an
liceat?

58. *Censum reservativus* dicitur, cum quis rem suam pleno jure dominij (id est, tam quoad dominium directum, quam quoad utile) transfert in alium, donando, legando, vendendo, aut permutando, reservatâ sibi annuâ pensione ex re illa præstandâ. Et hunc esse licitum, desumitur ex *L. ult. C. de Rerum permutat.* & patet exemplo Josephi, Ægypti Proregis, qui Ægyptijs dedit Terras, prius titulo Permutationis pro tritico subjectas dominio Pharaonis, sub annuo censu Pharaoni præstando, *Genes. c. 47.*

Censum con-
signativus.

Censum consignativus dicitur, quando quis super bonis suis, quorum dominium directum, ac utile retinet, vel etiam super persona sua alteri jus pensionis annuæ consignat. Et potest hic Censum alteri constitui mediante contractu Donationis, Venditionis, vel Permutationis, aut alio consimili; quamvis hic potissimum sit sermo de Censu, qui Emptione constituitur.

Censum rea-
lis, &

Personalis,
quis?

59. *Censum consignativus* subdividitur in realem, ac personalem. *Realis* est, qui fundatur super re, v.g. super domo, agro, vinea tua; & ideo comitatur rem, ad quemcunque possessorem perveniat, donec Censum redimatur. *Censum personalis* est, qui fundatur super certa persona obligante se ad annuam pensionem sine ordine ad aliam rem, ex qua pensio sic solvenda; quamvis interdum securitatis gratiâ fundus aliquis Hypothecæ supponatur, ut ex eo præstetur pensio, si hæc à persona debitrice nequeat obtineri.

60. Insuper ratione temporis futuri dividitur Census in perpetuum, & temporalem. Perpetuus autem subdividitur in redimibilem, qui videlicet restituitur per venditorem pretio potest redimi: & in irredimibilem, qui amplius redimi nequit. Temporalis etiam subdividitur in eum, qui extenditur ad certum tempus, v. g. ad triginta, vel 50. annos: & in eum, qui extenditur ad tempus incertum, utputà ad vitam unius hominis vel duorum; & hic Census proprio nomine dicitur *vitalitiis*.

Census per
petuus, re-
dimibilis, &
irredimibi-
lis.

Census tem-
poralis, &
Census vi-
talitiis,
quid?

61. CONCL. III. Census consignativus realis, sive perpetuus, sive temporalis, etiam vitalitiis, est licitus, ac nequaquam usurarius, si eo pretio fuerit emptus, quod vel lex taxavit, vel loci consuetudo approbavit. Ita omnes Doctores; & constat ex *Extravag. Martini V. & Calixti III.* quarum utraque habetur in Jure Canonico, inter Extravagantes communes, tit. *De Emptione & vendit.* ubi ex professo definitur, ejusmodi contractus Censuales, seu Censuum emptos, in quorum redditibus, ac fructibus, plerumque Monasteriorum, Hospitalium, Ecclesiarum, & Beneficiorum Ecclesiasticorum, fundationes, atque proventus dignoscantur consistere, esse licitos, *Jurique conformes; & vendentes eosdem, ad ipsorum solutionem censuum, & reddituum juxta dictorum contractuum tenores efficaciter teneri.*

Censuum
consignati-
vum esse li-
citur o-
stendatur
authoritate.

62. Accedit ratio: quia Usura non committitur, præterquam in Mutuo, *arg. can. Si foveraveris. 14. q. 3.* & patet ex ipsa definitione Usuræ n. 11. allata: atqui in Censu non intervenit Mutuum, sed verus contractus Venditionis & Emptionis; nam Censuarius vendit sub certa pecunia ipsi Censualistæ jus percipiendi fructus aliquos ex suo agro, prædio, &c. ergo. Confirmatur: quia Census est veluti pars quædam Ususfructus; nam continet jus percipiendi partem fructuum sive annuorum reddituum, quod jus est hic & nunc certâ pecuniâ comparatum, non minus ac donatione, vel titulo legati comparari potest.

Ratione id-
ipsum præ-
batur.

63. CONCL. IV. Nihilominus, ut contractus Censualis sit licitus ac justus, jure naturæ requiruntur sequentes conditiones. Prima est: ut Census constituatur in re frugifera; ut est ager, domus, & huiusmodi. Nam vj Census venditur jus percipiendi fructus alicujus rei, & consequenter hæc debet esse frugifera.

Conditiones
jure natu-
ræ requiritæ
ad Censuum
licitum.

64. Secunda conditio, jure naturæ requisita ad contractum Censuum, est: ut justo pretio Census vendatur, & ematur. Hæc enim conditio ex natura rei requiritur ad quamcunque venditionem, & emptionem. Censetur autem justum pretium, quod

1.
14.

quod vel lege, vel consuetudine, aut saltem iis deficientibus, arbitrio proborum & prudentum virorum taxatum est: quale in Imperio communiter censetur esse centum pro quinque annuatim præstandis.

¶1.

65. Tertia conditio est: quòd si res Censui subjecta pro parte, aut ex toto pereat, vel in perpetuum (secus, si ad modicum tempus cum refusione fructuum alio tempore percipiendorum) infrugifera reddatur, etiam Censui ipse pro rata, seu iuxta commenturationem, pro parte, aut ex toto pereat. Siquidem Censualita habet jus ad fructus rei, seu est dominus hujus juris: quælibet autem res domino suo fructificat, aut perit. Hinc si casu fortuito domus Censui subjecta pereat absque culpa Censuarij, perit Censui. Secus, si pereat v.g. incendio ex culpa Censuarij: nam tunc is vel debet refundere pretium Censui, vel hunc super alia re immobili constituere; ut post Lessium *lib. 2. cap. 22. n. 88.* notat Pirhing *tit. de Usuris, n. 80.* pluribus hanc conditionem explicans.

aliae conditiones ad Censum iure Ecclesiastico requisitae.

66. Præter has Jure naturæ ad Censum requisitas conditiones, sunt nonnullæ aliæ, quæ vel in duabus Extravag. Martini V. & Calisti III. indicantur, vel in Bulla B. Pij V. quæ incipit, *Cum onus Apostolica*, super Censibus edita (ac refertur tom. 2. Bullarij Romani, *Constit. 79. disti Pont.*) de novo requiruntur: ut, quòd Censui non nisi super re frugifera immobili, vel quæ pro immobili habetur, constituatur: quòd Censui in posterum non nisi redimibiles constitui possint: quòd pretium Censui ab invito reperi non possit, præterquam si Censuarius denuntiaverit, se traditione pretij velle Censum extinguere: quòd Censui augeri, vel novus super eadem re constitui non possit, & hujusmodi.

Quoad ista tamen attendenda locorum consuetudo.

67. Verùm hæ conditiones hic omittuntur tum brevitatis gratiâ, tum quia quoad eas attendenda est locorum consuetudo; cum nonnullis earum, utpote mero Jure humano Ecclesiastico requisitis, per contrariam consuetudinem derogari possit. Et certe Bullam citatam B. Pij V. non esse ubique receptam, ut in Belgio, Gallia, Germania &c. censet Lessius *cit. cap. 22. dubit. 13.* in quibus proinde locis non forent usurarij Censui illi, qui aliter constituti sunt, ac in Bulla B. Pij V. præferibitur.

Census personalis, an licitus?

68. CONCL. V. Etiam Censui personalis est licitus, quantum est spectatâ naturâ rei. Ita Lessius *loc. cit. n. 18.* Layman, & communior Doctorum, quamvis nonnulli teneant oppositum. Ratio est: quia & hic solummodo venditur jus annuatim percipiendi aliquid

aliquid ex lucris, quæ Censuarius suâ industriâ acquirit; ergo redit ratio superius allata. Additur verò, *quantum est ex natura rei.* Siquidem juxta citatam Bullam B. Pij V. secundum quam Censibus non nisi in re immobili frugifera constitui potest, secus esset dicendum.

69. Objicies generatim contra omnes Censibus. In venditione aut emptione Censuum intervenit Mutuum virtuale, seu quasi Mutuum: ergo & Usura palliata. Antecedens probatur: nam in re idem est, emere pro 1000. florenis Censum annum 50. florenorum, ac mutuos dare 1000. florenos sub lucro 50. florenorum per singulos annos recipiendo; cum utrobique Summa capitalis salva maneat. Resp. negando assumptum, cum sua probatione: multiplex enim est differentia inter Censum, & Mutuum. Prima est: quia in Censu emitur jus percipiendi certos fructus ex re, vel personam alterius: in Mutuo, utpote quod gratis fit, nullum tale jus emitur.

Solvitur ob-
jectio con-
tra Censum.

Inter Cen-
sum & Mu-
tuum diffe-
rentia mul-
tiplex.

I.
II.

70. Secunda differentia inter Censum, & Mutuum est: quia Mutuatarius cogitur similem in specie, ac bonitate rem mutuum, seu sortem reddere, imò ad eam reddendam vi Mutui se obligat: secus fit in Censu, ubi Censuarius vi hujus contractus (secluso pacto redimendi ad arbitrium emptoris, utpote prohibito per Bullam B. Pij V. aut nisi Censuarius velit sponte Censum redimere) non tenetur reddere sortem, sed duntaxat annuam pensionem.

71. Tercia differentia est: quia in Mutuo sub Usuris, obligatio principalis est ad sortem reddendam, & accessoria ad usuras: in contractu autem censuali principalis obligatio est ad reddendam pensionem annuam, nulla ad sortem, nisi quis velit Censum redimere. Tandem nullus justus titulus potest assignari recipiendi aliquid ultra sortem vi Mutui, ut patet ex dictis 7. 19. & seqq. secus fit in Censu juxta proximè dicta.

III.

QUÆSTIO VII.

Quid, & quotuplex sit Cambium, & an licitum?

72. **C**ONCL. I. Cambium generatim idem est, quod permutatio: sed ex usu vulgato, & quantum attinet ad propositum, accipitur pro permutatione numismatum; *Cambium, quid?*

III

tum;

cum; solétque communiter definiri, dicendo: *Cambium* est permutatio pecuniæ pro pecunia; & vulgò dicitur, ein Wechsel.

Et quomodo differat à Mutuo?

73. Differt autem Cambium à Mutuo, quòd contractus Mutui unicà pecuniæ traditione perficiatur, quæ reddi debet post temporis intervallum: Cambium verò, cum sit quædam species Permutationis, *do, ut des*, non antè perfectum censetur, quàm utrinque pecuniarum traditio facta sit. Deinde Cambium semper fit ob aliquam diversitatem pecuniarum ultrò citròq; dandarum, cuius diversitatis ratio in Mutuo non habetur.

Campfor & Campfarius, quis?

74. Porrò ille, à quo petitur pecunia permutanda, dici solet *Campfor*: alter verò, ad cuius petitionem pecunia ipsi commutatur, *Campfarius* appellatur.

Cambium reale, & siccum.

75. CONCL. II. Cambium dividitur in reale, & siccum. Ita communis. *Cambium reale* est legitima permutatio pecuniarum, ex qua iustè aliquid lucri capi potest. *Cambium siccum* vocatur, quòd non est verum Cambium, sed fingitur esse, eò quòd imaginem quamdam Cambij præferat: ut, quando habetur sola ratio temporis, aut quando fingitur alibi solutio facienda, & fit eodem loco cum usura. Et dicitur, *siccum*: quia caret humore, seu justo titulo ad pariendum lucrum. Unde huiusmodi Cambia sicca, tanquam usuraria, damnavit B. Pius V. in Bulla de Cambijs edita, quæ incipit, *in eam pro nostro* (& habetur tom. 2. Bullarj Romani, *Constit. 118. dicti Pont.*) quamvis cæteroquin in ea appelleret *Cambiorum usum legitimum, & quem necessitas, publicæque utilitas induxit*: quòd de Cambijs realibus, ritèque usurpatis intelligendum.

Cambium minutum, &

76. CONCL. III. Cambium reale subdividitur in minutum, & locale. *Cambium minutum*, est permutatio numismatum diversæ rationis, & speciei: ut si major pecunia, utputà Dugatus, cum minore, vetus cum nova, patria cum externa, aurea cum argentea, argentea cum cuprea, vetita cum legitima permutatur. Et dicitur, *Cambium minutum*: quia in eo frequentius pecuniæ grandiores cum minoribus commutancur, v. g. Dugatus, vel Daleus cum sestertiis, aut crucigeris. *Cambium locale* est illud, in quo pecunia præsens commutatur cum pecunia distante in alio loco. Dicitur etiam *Cambium per litteras*, quia plerumque litteræ dantur, quibus mandatur correspondenti, ut in illo altero loco pecuniam solvat.

In Cambio minuto licet aliquid

77. CONCL. IV. In Cambio minuto licet aliquid, legi definitum, accipit Campfor à Campfario supra valorem nummi permutati. Ita omnes Doctores. Siquidem, ut benè notat B. Pius

B. Pius V. in Bulla proximè citata, hujusmodi Cambiorum ut sum necessitas, publicaque utilitas induxit: alioquin enim ad-
venæ, & peregrini, in terris alienis vix possent aliquid emere, cum non eadem moneta ubique sit in usu; ac proinde non usua-
lem oportet commutare pro usuali, mediante isthoc Cambio minuto.

78. Porrò titulus in Cambio minuto accipiendi plus, quam dandi, est multiplex. Primus est locatio operæ & obsequij, quod Campsor præstat congregando omnis generis pecunias, quæ permutari petentibus possint, atque paratum se præbendo ad easdem commutandas secundum Campsariorum voluntatem. Alter titulus est lucri, vel commodi cessantis: nam sæpè accidit, ut unum genus monetæ plures, easque pretio æstimabiles commoditates habeat, quam alterum. Tertius est labor numerandi pecuniam. Plures similes titulos refert Lessius lib. 2. cap. 23. dubitat. 2.

79. Quæres, an si famulo, vel nuntio tradam centum Dugatos in auro, ut solvat meo creditori, non curans, qua specie id fiat; & ille Dugatos illos prius commutet pro moneta argentea cum lucro, eaque postmodum solvat creditori, retento lucro, licitè id fiat, vel potius teneatur talis ad restitutionem illius lucri? Resp. talem non teneri ad restitutionem lucri. Ita Lessius loc. cit. n. 18. & alij. Ratio est: quia illud lucrum est fructus industriæ, proveniens ex negotiatione pecuniaria, famuli industriæ & periculo factâ; ac proinde nec domino pecuniæ debetur, nec etiam suo creditori, utpote cui integrè per aliam pecuniam satisficit.

80. Dicitur notanter in casu posito, non curans, qua specie id fiat. Nam si mens domini erat, ut illam pecuniæ speciem utputà centum Dugatos in auro, famulus suo creditori traderet. eò quòd cuperet illi gratificare, vel dare occasionem lucri, tunc peccaret famulus, commutando pecuniam illam in aliam speciem cum lucro: quia ageret contra justam domini intentionem. Unde si exinde alteri sequatur damnum, tenebitur ad restitutionem, seu recompensationem illius.

81. CONCL. V. Etiam in Cambio locali licitè potest aliquid à Campsore lucrari, idque varijs ex titulis: sic v. g. si Campsor Monachij accipiat à Campsario 100. florenos, datis eidem litteris, ut Romæ à suo correspondente accipiat tantum 95. vel quid simile, cum detractione alterius justî, & consueti Campsor.

rum lucri sive auctarij, licitè id fit. Ita Doctores communiter; & patet ex citata Bulla B. Pij V. Siquidem hunc Cambiorum usum necessitas, & publica utilitas induxit; ne videlicet in terras remotas abituri, summo cum incommodo, quin & periculo, magnum pecuniæ pondus semper secum portare cogantur.

Titulus accipiendi plus in Cambio locali.

82. Cæterum causa, seu justus titulus plus accipiendi, quàm postea dandi, inprimis est accessorius Contractus locatæ operæ ad pecuniam formaliter, vel virtualiter transferendam in locum, quò Campsarius vult. Si enim Monachio Romam usque centum florenos transferre deberes, multum laborem, periculúmque subiturus es; hoc autem onere te liberat Campsor, cum in se recipiat obligationem numerandi tibi Romæ conditam pecuniam cum magna tua commoditate: atqui tale obsequium est pretio æstimabile, ut patet; ergo. Et ex hoc fit, ut quò longius distat locus, ad quem Cambium instituitur, & quò periculosior via, eò majus auctarium exigi possit, & soleat.

Alij Tituli.

83. Secundus titulus, quo lucrari potest Campsor in hoc locali Cambio, & assecuratio, ac præstatio periculi. Siquidem Campsor accipiens hic pecuniam aliò trajiciendam, non solum suscipit onus transferendi pecuniam illam, sed etiam periculum, ut si pereat, non danti, sed ipsi Campsori pereat: atqui præstare tale periculum trajectionis, atque assecurationem, est pretio æstimabile, ut constat; ergo. Accedunt alij tituli, ac præsertim illi, qui in simili de Cambio minuto procedunt, ac *num. 78.* referuntur.

Cambium sicum est illicitum, ac usurarium.

84. CONCL. VI. Cambium sicum est illicitum, ac usurarium. Ita declaravit B. Pius V. in citata Bulla de Cambijs, quæ incipit: *In eam pro nostro.* Et talia sunt illa, in quibus ex intentione contrahentium post aliquod tempus cum lucro fit solutio in eodem loco, eò quòd alter alibi pecuniam non habeat, ut jam *n. 75.* explicatum.

Quid de conditionibus Cambio reali præscriptis?

85. Tandem sciendum, quòd B. Pius V. in citata Bulla quasdam conditiones in Cambijs realibus observandas præscripserit: verùm notat Leslius *cit. cap. 23. n. 93.* quòd eadem paucis in locis, & fortè nullibi (saltem quoad omnes conditiones) sint usu receptæ.

QUÆ.

Q U Æ S T I O VIII.

De Emptione & Venditione.

86. **C**ONCL. I. *Emptio est pactio pretij pro merce : Venditio* Emptio, & Venditio, quid?
 econtrà est pactio mercis pro pretio. Ita communis, & desumitur ex §. 1. *Instit. de Emptione.* Tria siquidem ad substantiam Emptionis & Venditionis requiruntur. Primò res, quæ veniat, sive ea nunc existat, ut equus, vacca; sive sit futura, ut fructus nascituri; item jura & actiones: nam hæc omnia nomine mercis, seu rei venalis, intelliguntur. Secundò requiritur pretium; nam sine pretio Venditio nulla est: debetque simul pretium in numerata pecunia consistere; alioquin enim non Venditio & Emptio, sed rerum Permutatio foret. Tandem ad Venditionem & Emptionem requiritur pactio; id est, ut in rem vendendam, & pretium pro ea præstandum, venditor & emptor consentiant.

87. **C**ONCL. II. Pretium rerum generatim est duplex; Pretium rerum duplex, legitimum, & vulgare.
 unum legitimum, quod scilicet à Magistratu est taxatum; alterum vulgare, quod ex valore rei plurimum iudicio dependet. Ita rursus communis.

88. **C**ONCL. III. Ex his pretium legitimum consistit in indivisibili, nec licet illud præterire. Pretium legitimum consistit in indivisibili
 Ratio est: quia hoc est censendum verum rei pretium, quod à Magistratu definitum est, ne excedatur; simulque iudicium Magistratus, qui autoritate publicâ, & boni communis intuitu, tale pretium constituit, est præferendum iudicio populari. Intellige, dummodò mutatis circumstantiis copiæ, inopiæ, & similibus, Magistratus non sit notabiliter negligens in pretio legitimo mutando; nam alioquin lex censeretur iniqua, & posset res vendi pretio vulgari. *Lessius lib. 2. cap. 21. n. 14. & alij.*

89. Pretium vulgare econtrà non consistit in indivisibili, Pretium vulgare triplex, summum, medium, & infimum.
 sed habet quandam latitudinem. Hinc fit, ut pretium vulgare juxta Doctores communiter sit triplex, videlicet summum, medium, & infimum. Siquidem pretium vulgare plurimum pendet ab æstimatione & affectu hominum, qui subinde varij de rebus variè judicant, & quod aliqui æstimant novem florenis, alij æstimant decem, alij undecim.

90. **C**ONCL. IV. Loquendo de pretio rerum vulgari, generatim justum mercis pretium est, quod loci consuetudo approbat. Pretij vulgaris justum pro-

ria, unde desumenda? probat secundum communem hominum æstimationem: quæ quidem æstimatio desumitur ex abundantia vel penuria illius mercis, atque ordinariâ acquirendi facilitate aut difficultate, utilitate vel usu, aliisque hujusmodi circumstantiis. Ita in re communis. Hinc

Corollarium. 91. Inferunt Doctores, quos citat, & sequitur Layman *lib. 3. tract. 4. cap. 17. num. 9.* eum nihil contra Justitiam peccare, qui frumentum pretio consueto vendit, conscius brevi tempore superventuram frumenti copiam, vel hostium incurSIONem, aut hujusmodi, si hæ causæ minuendi pretij publicè ignorentur. Ratio est: quia rerum pretia non ex privata unius, aut alterius hominis notitiâ vel affectione, sed ex communi hominum æstimatione ac sensu accipienda sunt. Idem de similibus dicendum.

Causæ mutandi pretia rerum. 92. CONCL. V. Variæ sunt causæ, ob quas rerum vœnalium pretia augeri, vel minui solent. Ita communis. Sic enim passim penuria mercium, multitudo emptorum, & paucitas vendentium, auget rerum pretia: ac econtrâ mercium abundantia, multitudo vendentium, & paucitas emptorum minuit pretia. Hinc in transitu alicujus Principis cum magno comitatu, rerum pretia accrescere solent; in fine autem Nundinarum, dilapsis emptoribus, merces viliùs emuntur: idem fit tempore pestis, & post partam ab hostibus victoriam.

Corollarium. 93. Similiter merces, quæ sub hasta venduntur, minoris æstimari solent, quàm quæ in propria Officina quærentur, & rogantur. Item merces, quæ per partes venduntur, carius distrahuntur ob majorem molestiam, minùsque lucrum, quàm quæ in magna quantitate. Sic etiam ob singularem affectionem, aut commoditatem, quam venditor ex re vendita habet, eaque in gratiam emptoris se spoliat, potest res carius vendi: & econtrâ, si emptori commodum non sit emere, sed à venditore rogetur, ob hanc circumstantiam aliquantulum minuitur pretium mercis.

Ratione officij mercandi potest res pluris vendi. 94. Tandem, ut taceantur plures alij tituli variandi pretia rerum, licitum est rem pluris vendere ratione officij mercandi: sic enim mercatores possunt paulò pluris vendere, quàm ab alijs vendi solcat, qui non ex officio, sed ex occasione aliquid vendunt. Ratio est: quia pretio est æstimabile, quòd illi ex officio curas, laboresque in rebus conquirendis, conservandis, & distrahendis assidue impendant, & quidem cum periculo, ne aliqua merces tractu temporis ipsis pereant.

95. CONCL.

95. CONCL. VI. In Foro conscientie omnis Venditio & Emptio, in qua latitudo iusti pretij exceditur, est iniqua, & lædens alterum tenetur ad restitutionem; nisi læsio sit valde modica, aut liberalis datio vel remissio ejus, qui deceptus fuit, saltem præsumpta accesserit. Ita D. Augustinus lib. 13. de Trinit. c. 3. etque communis Doctorum: id enim exigit iustitia commutativa, quæ in contractibus vult servari æqualitatem.

Pro Foro Conscientie qualiter læsio in Emptione & Venditione refacienda.

96. Dicitur, in Foro conscientie. Quia in Foro externo, ob multitudinem litium evitandam non succurritur alicui, nisi supra dimidium iusti pretij deceptus fuerit; nam tunc primum conceditur Actio venditori contra emptorem, ut vel rem emptam restituat, vel id, quod deest iusto pretio, suppleat; prout habetur l. Rem majoris. C. De rescindenda vendit. juncto c. Cum dilecti. & c. Cum causa, de Emptione.

Secus pro Foro externo.

97. Dicitur ulterius, nisi læsio sit valde modica: nam tunc non tenetur quis ad restitutionem, ob levitatem materie. Quinimo, quia durum est inter homines, in contractibus semper observare exactissimam iustitiam; simulque modus commutantium quasi fundatus sit supra illud Legis nature, Quod tibi vis fieri, hoc alteri facias: hinc Doctor Subtilis in 4. dist. 15. quæst. 2. art. 2. notat, fermè omnem contractum concomitari aliquam donationem; & mox subiungit, satis probabile esse, quod quando contrahentes sunt mutuo contenti, mutuo volunt sibi remittere, si secundum aliquid deficiunt ab illa iustitia requisita. Et hanc doctrinam communiter recipiunt Doctores, ac ex ea Layman loc. cit. n. 6. format hanc Regulam: In dubio est estimandum, quod contrahentes invicem remittere & condonare velint, si in contractu inæqualitas modica, & non admodum notabilis accidat.

Aur si læsio sit modica.

98. Secus est dicendum, si est notabilis inæqualitas: tunc enim non est præsumenda donatio, vel remissio, nisi ex circumstantijs de liberali donatione, aut ultronca remissione, possit sumi conjectura: ut si emptor cognatus sit venditoris, & alias benè facere solitus; aut si læsio facilè potuit deprehendi, & hujusmodi.

Aur aliud ex circumstantijs colligatur.

99. Quæres, quomodo intelligendum sit illud commune dictum, Restanti valet, quanti vendi potest? Et illud, quod habetur l. in causa cognitione. ff. de Minoribus, ubi dicitur, in pretio emptio nis & venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire? Resp. cum comuni, hujusmodi dicta intelligenda esse de circum-

Res tanti valet, quanti vendi potest. quomodo?

ventio-

ventione intra limites iusti pretij, seu iustæ æstimationis: quia iusticia pretij non consistit in indivisibili.

Invitus regulariter cogi non potest ad vendendum.

100. Quæres ulterius, an quis invitus cogi possit ad vendendum rem suam? Resp. cum communi, id regulariter loquendo fieri non posse. Ratio est: quia quilibet est dominus rei suæ, sicque de ea disponere potest pro libitu, vel eam retinere, prout sibi placuerit.

Fallit in casu publicæ necessitatis.

101. Dicitur, *regulariter loquendo*: nam sunt excipiendi aliqui casus, in quibus etiam invitus cogitur vendere rem suam. Primò quidem, in casu publicæ necessitatis: sic enim, si publica urgeat necessitas, v. g. tempore inopiæ frumenti, aut aliorum victualium ad usum quotidianum requisitorum, possunt iusto per Magistratum taxato pretio subditi cogi ad vendendum ejusmodi res pro sublevanda publica necessitate.

Atque ob publicum favorem.

102. Secundo, ob publicum etiam favorem cogitur quis vendere rem suam: sic quippe, si domus v. g. vel fundus privatorum personarum necessarius sit ad constructionem, vel ampliacionem Civitatis, vel viæ publicæ, aut Principis Palatii, sive Templi, Monasterij, Collegij, vel etiam Hospitalis, cogitur quis ejusmodi domum, vel fundum taliter necessarium, iusto pretio vendere. Siquidem in hujusmodi casibus favor publicæ utilitatis, vel necessitatis, præponderare debet privatis commodis. Layman *lib. 3. tract. 4. cap. 17. §. 5. n. 4. & alij.*

Q U Æ S T I O IX.

De Ludo, & Sponsionibus.

Ludus dupliciter accipitur.

103. **Q**uantum ad primum attinet, Ludus dupliciter accipitur. I. Pro dictis, vel factis, ad oblectationem animi destinatis. II. Pro contractu, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit. Et in isto posteriori sensu hic de Ludo agitur.

Ludus Contractus, an licitus?

104. **CONCL.** I. Ludus contractus Jure naturæ est licitus, dummodò debitæ conditiones adsint. Ita communis. Ratio est: quia sicut in potestate cujuslibet est, rem suam alteri donare absolutè, ita etiam in alterum transferre sub quapiam conditione, sive ea fortuita sit, sive ex intentione pendeat. Quinimò si Ludus debito modo instituat, erit actus duarum virtutum, Justitiæ videlicet, ac Eutrapeliæ; simulque utilis esse potest

est ad vitandum otium, & quæ inde consequuntur mala. Layman *loc. cit. cap. 21. n. 1.* & alij.

105. CONCL. II. Tres potissimum conditiones requiruntur ad iusticiam contractus Ludi. Primò ut ludentes habeant liberam dispositionem rei, quam in Ludum deponunt. Hinc quando alter ludentium non potest rem depositam alienare, ut Religiosus invito Prælato (secus, accedente ejus consensu) & Filius familias non habens bona castrensia, vel quasi castrensia, neque alia à patre sibi concessa ad animi oblectationem, seu liberam administrationem; tunc is neque Ludo quidquam acquirere, neque perdere potest: unde si lucretur, tenetur ad restitutionem; sicut & ille, qui ab eo lucratus est. Lessius *lib. 2. de just. & jure, cap. 26. n. 32.* Layman *n. 5.* & alij.

Tres conditiones ad iusticiam Ludi requiritæ.

I.

106. Secunda conditio ad iusticiam contractus Ludi requiritæ, est, ut alter alterum per injuriam, utputà minis, fraude vel convitijs, ad Ludum non pertraxerit: alioquin enim, si ille sic pertractus perdat, alter est ei causa damni per injuriam, ac proinde tenetur ipsi ad restitutionem; ut docet Lessius *ibidem n. 7.* Cajetanus, Covarruvias, Sotus, & communior aliorum: etsi quidam non improbabiler oppositum teneant, eò quòd talis simpliciter voluntariè luserit, & solùm secundùm quid involuntariè.

II.

107. Tertia conditio iusticiæ Ludus est, ut ludentes non utantur fraudibus contra leges Ludi; alioquin tenentur ad restitutionem ejus, quod sic lucrati sunt. Porrò leges Ludi sunt, quas ipsi ludentes communi consensu inter se statuerunt, aut si nihil speciale statuerint, quæ eo loco communi consuetudine sunt receptæ. Nihilominus astutiæ illæ, quæ vel communi consuetudine receptæ sunt, vel in quas expressè aut tacitè ludentes consentiunt, sunt licitæ: ut si quis, advertens se lucraturum, provocet adversarium ad duplum deponendum; aut si videat errantem in numerandis signis, & non moneat: quilibet enim suas duntaxat partes agit.

III.

108. CONCL. III. An ludere principaliter propter lucrum, sit peccatum, & quale, variant Doctores. Non desunt, qui id grave peccatum reputent, ut Gabriel, Abulensis, alijque, quos pro hac sententia refert Lugo *disp. 31. de just. & jure, sect. 1. num. 3.* Fundamentum eorum est: quia sic desideratur, & intenditur principaliter damnum proximi; quod pugnat contra illud decimum Præceptum Decalogi: *Non concupisces rem proximi tui.*

Ludere principaliter propter lucrum, an sit peccatum?

Uuu

Verum

Verum hæc sententia passim relinquitur: tum quia contra dictum Præceptum duntaxat est, desiderare rem proximi modo illicito, v. g. cupiendo eam acquirere per furta, rapinas, vel dolos; non autem modolcito, volendo, ut ea res fiat tua per iustum contractum, utputà per Emptionem, Donationem, Ludum &c. Tum quia alioquin lucrum nullatenus intendi posset, ne quidem ut finis minùs principalis; quod est contra communem sensum hominum.

Alia responsio.

109. Alij itaque multi volunt, ludere principaliter propter lucrum, esse peccatum saltem veniale. Ita Navarrus *cap. 20. Manualis*, num. 7. & 8. Azorius, & alij. Ratio eorum est: tum quia finis Ludi est recreatio licita, non autem lucrum: tum quia Ludus cum illa intentione factus, continet avaritiam. Cæterum quia desiderium lucri, nisi nimium sit, non semper continet avaritiam, cum possit lucrum honestè appeti, & procurari; hinc Lugo *cit. sect. 1. num. 4.* ait, quòd quando debitæ circumstantiæ concurrerent, non sit, cur damnetur peccati venialis, qui propter lucrum principaliter ludit.

Lusus alearum est Clericis, & Religiosis prohibitus.

110. CONCL. IV. Nihilominùs Clericis, & Religiosis, Jure Canonico prohibitus est Lusus alearum. Ita habetur *can. 42. & 43. Apostolorum*, ac refertur *can. 1. dist. 35.* ibi: *Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, alea atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens aut desinat, aut communionem privetur: similiter etiam Laicus.* Concordat textus *cap. Clerici, de Vita & honest. Cleric.* ibi: *Ad aleas & taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint.* Et Concilium Trid. *Sess. 22. cap. 1. de Reformat.* ubi omnes antiquos Canones quoad hoc innovavit.

Per Lusum alearum quid intelligatur?

111. Porrò nomine Lusùs alearum in Jure significantur omnes illi Ludi, qui magis fortunâ, quàm arte & industriâ ludentium reguntur. Et licet Doctores advertant, textus Juris allegatos loqui de ijs, qui non semel vel bis, aut ad breve tempus recreationis gratiâ, & in modica quantitate luserint; sed de ijs, qui ejusmodi Ludo prohibito *deserviunt*, id est, crebrò, & per longum tempus ludunt: nihilominùs plerique norant, Religiosos adhuc magis Lusum alearum dedecere, simulque ab ipsis propter Statum perfectiorem, & scandalum, posse graviùs in hoc genere delinqui.

Lusus alearum etiam

112. CONCL. V. Lusus alearum etiam Laicis est de jure prohibitus. Patet hoc tum ex *cit. cap. 1. dist. 35.* tum ex *l. Alea. tit. 11.*

num. C. de Religiosis & sumptibus funerum : ubi alearum usus generaliter prohibetur, adeo ut nulli liceat in publicis, vel privatis domibus, vel locis ludere, neque inspicere: & si contra factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum reddatur, & actionibus competentibus repetatur ab ijs, qui dederunt &c. Hæc ibi. Cujus quidem saluberrimæ constitutionis (quæ, utinam! ubique terrarum esset in vigore) ratio ibidem redditur: quia quidam sic ludentes proprias perdidit substantias, & consequenter blasphemare, id est, Deo maledicere conantur.

113. CONCL. VI. Utrum is, qui Ludo prohibito aliquid est lucratus, teneatur ad illius restitutionem, variant Doctores. Affirmant D. Thomas in 4. dist. 15. q. 2. art. 4. Richardus, & alij. Communior tamen sententia tenet, acquisita Ludo prohibito posse retineri, neque necessariò in Foro conscientie restituenda esse, donec per sententiam Judicis restitui jubeantur. Ita Covarruvias in cap. Peccatum, de Reg. Jur. in 6. §. 4. n. 1. Lessius cit. cap. 26. n. 17. Sannig, & alij. Ratio est: quia contractus Ludi Jure nature habet vim transferendi rerum dominium: Jus autem tum Civile, tum Canonicum, etsi prohibeat Ludum alearum, nullibi tamen prohibet translationem dominij, neque irritum reddit contractum Ludi, sed solum concedit perdenti repetitionem in Judicio, adeo ut per sententiam Judicis recuperari debeat amissum; prout desumitur ex citatis supra n. 112. textibus Juris. Unde inferitur, non sufficere, ut repetitio privatim fiat; aut etiam, ut fiat in Judicio, nisi sequatur condemnatio, qua victor jubeatur restituere: de hac enim loquitur Jus loc. cit. ac proinde ante secutam condemnationem Judicis victor nihil tenetur restituere. Lessius num. 19. Layman cit. cap. 21. n. 2. & alij.

114. CONCL. VII. Quantum ad alteram partem Quæstionis attinet, Sponsio est contractus, in quo duo aut plures de veritate, vel eventu alicujus rei contendentes, sibi vicissim aliquid spondent, ut ejus sit, qui veritatem sit assecutus. Ita in re communis. Et quidem Sponsionis contractus est Ludo valde affinis; ac proinde, quæ de Ludo dicuntur, possunt servatâ proportionem ad hunc contractum applicari.

115. Quæres autem, an certus de eventu, vel veritate rei, possit nihilominus Sponsionem inire, atque inde lucrum accipere? Resp. regulariter loquendo non posse. Ratio est: quia tunc vel error dat causam contractui; neque enim quispiam sensetur velle spondere cum eo, qui habet certitudinem rei.

Uuu 2

Vel

Nisi post-
modum in-
cipiat du-
bitare,

Vel saltem non servatur æqualitas; cum hic, utpote certus, nulli periculo perdendi sese exponat, bene tamen alter.

116. Dicitur, *regulariter loquendo*. Nam inprimis ille, qui à principio certus videbatur de veritate rei, quam sustinebat, si postea altero pertinaciter contradicente, ac spondere volente, incipiat formidare, & dubitare, advertens, jam aliàs contigisse, ut deceptus fuerit etiam in iis, quæ sibi prius certa apparebant; poterit tunc licite lucrari, propter aliquale illud periculum, cui in sua existimatione se exposuit. Ita Lugo *cit. disp. 31. n. 79.* Molina, & alij.

Aut prote-
stetur alte-
ri

117. Deinde si habens certitudinem protestetur alteri, se esse certum, nec velle nec posse spondere, eò quòd nulli periculo se exponat; & tamen ille alius contendat, velitque spondere, non obstante certitudine illà, multi Doctores volunt, Sponsionem acceptari, lucrumque retineri posse. Rationem dant: quia tunc nullam intervenit fraus, aut injuria, sibi que debet alteri imputare suam temeritatem. Sunt tamen alij Doctores, qui id negant; eò quòd tunc non servetur æqualitas, quæ requiritur ad contractum Sponsionis, ut uterque aliquale periculum subeat, possitque & vincere, & vinci. Lugo *ibidem n. 18.* & alij. In praxi expeditius erit, sequi dicta *num. præc.*

Valet jura-
mentum,
vel votum,
non am-
plius luden-
di.

118. Quæres, quid sentiendum de Juramento, & Voto non amplius ludendi, vel spondendi; Resp. I. Quamvis Ludus secundum se sit res indifferens, & quæ potest bene vel male fieri, nihilominus Votum, vel Juramentum de abstinendo à Ludo, validum est. Ita Sanchez *lib. 3. in Decalogum, cap. 18. n. 1.* Lugo *loc. cit. n. 2.* contra paucos alios, qui putarunt, votum vel juramentum de abstinendo à quolibet Ludo, etiam licito, esse invalidum, eò quòd Ludus licitus sit actus virtutis Eurapeliæ. Probatum autem Conclusio à simili: Quia valet votum, & juramentum, abstinendi à Matrimonio, quod tamen res bona est, & Sacramentum; ergò multò magis abstinendi à delectatione Ludi, ut quis Deo amplius vacare possit, vitareque peccata non raro inter ludendum fieri solita: nam hæc voluntas est de meliori bono.

Sed quale?

119. Hoc tamen intelligendum est de Voto, vel Juramento deliberatè factò, atque ad bonum finem ordinato: alioquin enim, sicut generaliter votum, vel juramentum de re indifferenti, atque in Deo honorem nullatenus conducente non valet, ita & in proposito fieret.

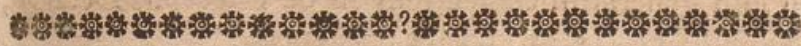
120. Resp.

120. Resp. II. Quando violatio talis Juramenti, vel Voti, sit grave vel leve peccatum, desumendum est ex intentione jurantis, vel voventis. Ratio est: quia votum, & juramentum, est quædam privata lex, quam quis sibi ipsi propter Deum imponit; ergo eatenus aliquis obligabitur, quatenus intendebat sese obligare. Unde vovens, vel jurans deliberatè, quòd velit abstinere ab omni Lusu, sive illicito, sive licito, sive in magna, sive in modica quantitate, tenebitur abstinere ab omni: secùs, si vovit, vel juravit solum abstinentiam ab illicito, vel Lusu magnæ quantitatis.

Violatio talis juramenti, quale peccatum?

121. Resp. III. Quando non constat de expressa jurantis, vel voventis intentione, tunc ea ex ipsius fine desumenda erit. Ita Sanchez *loc. cit. num. 3.* idque declaratur inductione. Sic imprimis, quando finis jurantis fuit, privare se temporali hac delectatione, ut peccata sua punire, Deo que magis servire valeat, si non constat de alia ejus intentione, censetur sub hoc juramento omni Lusu, sive magnæ, sive parvæ quantitatis renunciassè; & tunc, an fractio sit mortalis, vel venialis, dijudicandum est ex duratione Ludi. Quòd si finis jurantis, vel voventis, fuit vitare jacturam pecuniæ, ipsamque prodigalitem, tunc ex quantitate pecuniæ Ludo expositæ pensanda erit quantitas culpæ; imò si tunc ludatur in levi duntaxat quantitate, nullum erit peccatum.

Hoc amplius declaratur.

TRACTATUS IX.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI,

UBI ET

DE RESTITUTIONE.

I. **D**ecalogi nomine intelliguntur decem Præcepta illa, quæ olim ministerio Angelorum in duabus Tabulis lapideis descripta, & per manus Moysis Populo Israëlito tradita, & promulgata fuerunt, prout legitur *cap. 20. Exodi, & cap. 5. Deuteronomij,* ac alibi. Eorum priora tria Deum immediatè respiciunt, dicunturque *Præcepta primæ Tabulæ*: septem posteriora Proximum spectant,

Decalogi præcepta, quæ?

Dividuntur in Præcepta

Uuu 3